සූත්‍ර පිටකය තුළින් හෙළිවන අධ්‍යාපන මනෝවිද්‍යාත්මක සංකල්ප පිළිබඳ විමර්ශනාත්මක අධ්‍යයනයක්

යටදොලවත්තේ අරියධම්ම හිමි

ලියාපදිංචි අංකය BUSL / Ph.D / 2018 / 003

දර්ශන විශාරද (අධ්‍යාපන) උපාධිය

පශ්චාත් උපාධි, බාහිර උපාධි හා විස්තාරිත පාඨමාලා ඒකකය

ශ්‍රී ලංකා භික්ෂු විශ්වවිද්‍යාලය

අනුරාධපුරය

ඔක්තෝබර් - 2021.

සූත්‍ර පිටකය තුළින් හෙළිවන අධ්‍යාපන මනෝවිද්‍යාත්මක සංකල්ප පිළිබඳ විමර්ශනාත්මක අධ්‍යයනයක්

යටදොලවත්තේ අරියධම්ම හිමි

ලියාපදිංචි අංකය BUSL / Ph.D / 2018 / 003

ශ්‍රී ලංකා භික්ෂු විශ්වවිද්‍යාලයේ පශ්චාත් උපාධි, බාහිර උපාධි හා විස්තාරිත පාඨමාලා ඒකකයේ දර්ශන විශාරද (අධ්‍යාපන) උපාධිය සඳහා ඉදිරිපත් කෙරෙන පර්යේෂණාත්මක නිබන්ධය

පශ්චාත් උපාධි, බාහිර උපාධි හා විස්තාරිත පාඨමාලා ඒකකය

ශ්‍රී ලංකා භික්ෂු විශ්වවිද්‍යාලය

අනුරාධපුරය

ඔක්තෝබර් - 2021.

සංක්ෂිප්තය

ගෞතම බුදුරදුන් ලොවට අනාවරණය කළ විවිධ විෂය ක්ෂේත්‍ර තුළින් දැනුම් ලෝකය සුපෝෂිත කර ඇත. ඒ අතර අධ්‍යාපන දර්ශනික සංකල්ප මෙන්ම අධ්‍යාපන මනෝවිද්‍යාත්මක සංකල්ප අන්තර්ගතව ඇත. සූත්‍ර පිටකයේ අන්තර්ගත එම අධ්‍යාපන මනෝවිද්‍යාත්මක සංකල්ප අනාවරණය කිරීම මෙම පර්යේෂණයේ ප්‍රධාන අරමුණ විය.

ඓතිහාසික පර්යේෂණයක් වූ මෙම නිබන්ධය ගවේෂණය මූලික කරගෙන සිදු කෙරිණ.

ශිෂ්‍ය සංකල්පය යන මාතෘකාව යටතේ අනු මාතෘකා විස්තරාත්මකව සහ මනෝවිද්‍යාත්මකව සාකච්ඡා කර ඇත. එහි දී ඉතා සාධනීය අධ්‍යාපන මනෝවිද්‍යාත්මක සංකල්ප අනාවරණය කිරීමට හැකි විය. මෙහි දී අනාවරණය වූයේ ශිෂ්‍යයා පිළිබඳ සංකල්ප, නූතන අධ්‍යාපන ක්ෂේත්‍රයට පැමිණ ඇත්තේ බෞද්ධ අධ්‍යාපනය තුළින් බවයි.

ගුරු සංකල්පය මාතෘකාව යටතේ අනු මාතෘකා සාකච්ඡා කර ඇත. මෙහි දී නූතන අධ්‍යාපනයේ විරල ගුරු ලක්ෂණ ඉස්මතු කිරීමට හැකියාව ලැබුණි. ගුරුවරයා ආදර්ශමත් නොවී ශිෂ්‍යයා තැනීමට උත්සාහ ගැනීමේ දී එම ක්‍රියාමාර්ග අසාර්ථක බවත් ගුරුවරයා ප්‍රතිපත්ති මත පිහිටා ශිෂ්‍යයාට ආදර්ශමත්ව පිය පුතු සබැඳියාවෙන් යුතුව කටයුතු කිරීමෙන් දක්ෂ, සුශික්ෂිත ශිෂ්‍ය පරපුරක් තැනිය හැකි බවක් විශද විය.

ළමා අධ්‍යාපනය යන මාතෘකාව යටතේ ළමා අධ්‍යාපනය පිළිබඳ සුවිශේෂ සංකල්ප රාශියක් හඳුනා ගැනීමට හැකි විය. දරුවාට හොඳ අධ්‍යාපනයක් ලබාදීමට නම් දරුවා මව් කුසට එන්නටත් පෙර සිටම දෙමව්පියන් පිළිවෙත් පිරිය යුතු ය. තව ද සාංසාරික අධ්‍යාපනයක් පිළිබඳව ද අවධානය යොමු කර ඇත. වැඩිහිටි අධ්‍යාපනය, සදාචාර අධ්‍යාපනය යන මාතෘකා සාකච්ඡා කර ඇත. වර්තමාන මිනිස් සමාජයේ උද්ගත වී ඇති නානාප්‍රකාර ප්‍රශ්න, ගැටලුවලට මේ තුළින් ස්ථිරසාර විසඳුම් ලබා දී ඇති බව අනාවරණය වේ. ළමා අධ්‍යාපනය, වැඩිහිටි අධ්‍යාපනය, සදාචාර අධ්‍යාපනය යන නූතන සංකල්පයන්හි මූලාරම්භය බෞද්ධ අධ්‍යාපනය බව පැවසිය හැකි ය.

අධ්‍යාපන මනෝවිද්‍යාත්මක සංකල්ප යටතේ ප්‍රජානනය, සංජානනය, අභිප්‍රේරණය, චිත්තවේග, ක්ලමථය, තීරණ ගැනීම, සංනිවේදනය, බුද්ධිය, නිර්මාණශීලිත්වය, ආරය, පරිසරය, මනෝචිකිත්සාව යන අධ්‍යාපන මනෝවිද්‍යාත්මක සංකල්ප සාකච්ඡා කර ඇත. එහි දී අනාවරණය වූයේ නවීන අධ්‍යාපන මනෝවිද්‍යාත්මක සංකල්ප සූත්‍ර පිටකය තුළ අන්තර්ගත බවයි. මෙයින් පැහැදිලි වන්නේ නූතන අධ්‍යාපනය මනෝවිද්‍යාත්මක සංකල්ප සඳහා බෞද්ධ අධ්‍යාපනය සංකල්පවල සෙවණැල්ල වැටී ඇති බවයි.

ඉගැන්වීම් ක්‍රම ශිල්ප භාවිතය පිළිබඳ ගැඹුරින් සාකච්ඡා කර ඇත. එහි දී අනාවරණය වූයේ නූතන පන්ති කාමරයට මෙම සංකල්ප පැමිණ ඇත්තේ ද බෞද්ධ අධ්‍යාපනය තුළින් බවයි. මෙම අධ්‍යාපන මනෝවිද්‍යා සංකල්ප නූතන අධ්‍යාපන ගැටලුවලට විසඳුම් ලබාගත හැකි ඉතා ප්‍රායෝගික ක්‍රියාදාමයකි.

මුර පද :- අධ්‍යාපන මනෝවිද්‍යා සංකල්ප, ගුරු සංකල්ප, ශිෂ්‍ය සංකල්ප, සදාචාර අධ්‍යාපනය, සූත්‍ර පිටකය.

Abstract

Lord Buddha has enriched the world of knowledge through diversified disciplines. The main aim of this reserch was to explore those educational psychological concepts as revealed by the "Sutta Piṭaka". This aim was achieved through the exploration of educational psychological concepts found in the "Sutta Piṭaka". The discussion and analysis were mainly conducted under five major themes: (a.) the concept of student (b.) the concept of teacher (c.) educational concepts (d.) psychological concepts, and (e.) teaching-learning methods as revealed by the "Sutta Piṭaka". Discussion and analysis led to several significant findings. The first theme showed that the concept of student had been introduced in the "Sutta Piṭaka" in a broad spectrum of topics such as student's characteristics, the role of a student, personality development of student, teacher-student relationship, student's conduct towards a teacher, student achievement and student's internal and external conduct. The second theme highlighted many characteristics that a teacher should have but rarely evident in modern education. It was also emphasized that a teacher could not mould a student systematically without being exemplary. It further showed the importance of a teacher to be a man with policies and maintain a relationship similar to that of a father and son. The third theme was discussed under three subtopics: child, adult, and moral education. Child education found out the importance of being disciplined parents even before they conceived with the child. The adult and moral education revealed that several solid practices were available in the "Sutta Piṭaka" which can address existing problems in modern education. The fourth theme identified psychological concepts related to the teaching-learning process such as cognition, perception, motivation, emotion, stress, decision making, communication, intelligence, creativity, hereditary, environment, and psychological therapy. The final theme pointed out the critical teaching-learning methods found in the "Sutta Piṭaka". Finally, this thesis concluded that modern education had been greatly influenced by Buddhist Education while recommending the significant educational psychological concepts of "Sutta Piṭaka" to address the existing problems and propose solid solutions to modern education.

Keywords: Educational concepts, psychological concepts, student, "Sutta Piṭaka", teacher

පටුන

	පිටු අංක
ප්‍රකාශය	i
සංක්ෂිප්තය	ii
ස්තුතිය	iv
පටුන	vi
රූප සටහන් නාමාවලිය	x
වගු නාමාවලිය	xi
කෙටි යෙදුම්	xii
පළමු පරිච්ඡේදය	1
1. 1. මාතෘකාව හැඳින්වීම	1
1. 2. අධ්‍යයනයෙහි අරමුණු	12
1. 3. පර්යේෂණයේ පසුබිම	12
1. 4. පර්යේෂණ ගැටලුව	16
1. 5. පර්යේෂණ ක්‍රමවේදය	17
1. 6. අධ්‍යයනයේ සීමා	17
1. 7. නියැදිය	18
1. 8. සාහිත්‍ය විමර්ශනය	18
දෙවන පරිච්ඡේදය	25
2. 0. සූත්‍ර පිටකයෙන් හෙළිවන ශිෂ්‍ය සංකල්පය හඳුනාගැනීම	25
2. 1. ශිෂ්‍යයාගේ ලක්ෂණ	27
2. 2. ශිෂ්‍යයාගේ කාර්යභාරය	40
2. 3. ශිෂ්‍යයාගේ පෞරුෂ වර්ධනය	44
2. 4. ගුරු සිසු සම්බන්ධය	53
2. 5. ශිෂ්‍යයා ගුරුවරයා කෙරෙහි අනුගමනය කළ යුතු ක්‍රියා මාර්ග	55
2. 6. ශිෂ්‍ය සාධනය	57
2. 6. 1. ශිෂ්‍යයාගේ අභ්‍යන්තර පැවැත්ම	63
2. 6. 2. ශිෂ්‍යයාගේ බාහිර පැවැත්ම	70
තෙවන පරිච්ඡේදය	75
3. 0. සූත්‍ර පිටකයෙන් හෙළිවන ගුරු භූමිකාව	75
3. 1. ගුරු භූමිකාව හැඳින්වීම	75
3. 2. ගුරුවරයාගේ කාර්යභාරය	80
3. 3. ගුරුවරයාගේ ලක්ෂණ	85

3. 4. ගුරුවරයාගේ චරිතවත් බව 95

3. 4. 1. ගුරුවරයාගේ අභ්‍යන්තර පැවැත්ම 96

3. 4. 2. ගුරුවරයාගේ බාහිර පැවැත්ම 103

3. 5. ගුරුවරයාගේ බහුශ්‍රැත බව 105

3. 6. ගුරුවරයාගේ ඇගයීමේ කාර්යය 107

3. 7. ගුරුවරයාගේ නායකත්ව ලක්ෂණ 109

3. 8. ගුරුවරයා ශිෂ්‍යයා හඳුනා ගැනීම 111

3. 9. ගුරුවරයා ශිෂ්‍යයා කෙරෙහි අනුගමනය කළ යුතු ක්‍රියාමාර්ග 115

සිව්වන පරිච්ඡේදය 118

4. 0. සූත්‍ර පිටකයෙන් හෙළි වන බෞද්ධ අධ්‍යාපනයේ ස්වභාවය 118

4. 1. බෞද්ධ අධ්‍යාපන හැඳින්වීම 118

4. 2. 1. ළමා අධ්‍යාපනය හැඳින්වීම 119

4. 2. 2. ළමා අධ්‍යාපනයේ වැදගත්කම 120

4. 2. 3. ළමයා හඳුනා ගැනීම 123

4. 3. 1. වැඩිහිටි අධ්‍යාපන සංකල්පය හැඳින්වීම 130

4. 3. 2. වැඩිහිටි අධ්‍යාපනයේ වැදගත්කම 133

4. 3. 3. වැඩිහිටි අධ්‍යාපනයේ අදාළත්වය 135

4. 4. 1. සදාචාර අධ්‍යාපනය හැඳින්වීම 139

4. 4. 2. සදාචාර අධ්‍යාපනයේ වැදගත්කම 141

4. 4. 3. සදාචාරය බිඳවැටීමට හේතු 143

4. 4. 4. සදාචාර වර්ධනය 150

4. 4. 5. සදාචාරය සහ චරිත සංවර්ධනය 155

පස් වන පරිච්ඡේදය 161

5. 0. අධ්‍යාපන මනෝවිද්‍යාව 161

5. 1. මනෝවිද්‍යාව හැඳින්වීම 161

5. 1. 1. අධ්‍යාපන මනෝවිද්‍යාව හැඳින්වීම 164

5. 2. ප්‍රජානනය 170

5. 3. සංජානනය 175

5. 4. අභිප්‍රේරණය 178

5. 5. චිත්තවේග 181

5. 6. ක්ලමථය 187

5. 7. තීරණ ගැනීම 192

5. 8. සන්නිවේදනය 197

5. 9. බුද්ධිය 203

5. 10. නිර්මාණශීලිතාව 208

5. 11. ආරය 210

5. 12. පරිසරය 212

5. 13. මනෝචිකිත්සාව 215

5. 14. ඉගැන්වීම් ක්‍රම ශිල්ප 223

5. 14. 1. ඉගැන්වීම් ක්‍රම ශිල්ප හැඳින්වීම 223

5. 14. 2. දේශන ක්‍රම ශිල්පය 227

5. 14. 3. දේශන සාකච්ඡා ක්‍රම ශිල්පය. 230

5. 14. 4. සාකච්ඡා ක්‍රම ශිල්පය 232

5. 14. 5. ප්‍රශ්නකරණ ක්‍රම ශිල්පය 236

5. 14. 6. ගැටලු විසඳීමේ ක්‍රම ශිල්පය 242

5. 14. 7. පියවර ක්‍රම ශිල්පය 245

5. 14. 8. සමපදස්ථ ඉගැන්වීම් ක්‍රම ශිල්පය 249

5. 14. 9. බුද්ධි කලම්බන ක්‍රම ශිල්පය 251

5. 14. 10. හවුල් ඉගැන්වීම් ක්‍රම ශිල්පය 253

5. 14. 11. ප්‍රදර්ශන ක්‍රම ශිල්පය 254

5. 14. 12. පැවරුම් ක්‍රම ශිල්පය 256

5. 14. 13. නිරීක්ෂණ ක්‍රම ශිල්පය 258

5. 14. 14. ගවේෂණ ක්‍රම ශිල්පය 260

5. 14. 15. අනාවරණ ක්‍රම ශිල්පය 262

5. 14. 16. සායනික ඉගැන්වීම් ක්‍රම ශිල්පය 264

5. 14. 17. දන්නා දෙයින් නො දන්නා දේ ඉගැන්වීමේ ක්‍රම ශිල්පය 266

5. 14. 18. කණ්ඩායම් ක්‍රම ශිල්පය 267

5. 14. 19. උපමා භාවිත ක්‍රම ශිල්පය 269

හයවන පරිච්ඡේදය 276

6. 0. නිගමන හා යෝජනා 276

6. 1. නිගමන 276

6. 1. 1. අධ්‍යාපන මනෝවිද්‍යාව 277

6. 1. 2. ශිෂ්‍ය සංකල්පය නූතන අධ්‍යාපනය සඳහා භාවිත කිරීම 277

6. 1. 3. පෙළ දහමේ අන්තර්ගත ගුරු සංකල්පය 278

6. 1. 4. ළමා අධ්‍යාපනය 280

6. 1. 5. වැඩිහිටි අධ්‍යාපනය 280

6. 1. 6. සදාචාර අධ්‍යාපනය 281

6. 1. 7. බෞද්ධ අධ්‍යාපන මනෝවිද්‍යාව 282

6. 1. 8. බෞද්ධ ඉගැන්වීම් ක්‍රම ශිල්ප 284

6. 2. යෝජනා 285

ආශ්‍රිත ග්‍රන්ථ 289